

vidare nedan s. 124 i samband med behandlingen av Pjätterydsfunten, som är en relativt sen representant för fabeldjursfuntarna, vilka äro mycket talrika i Småland. För att finna Skatelövsstenarnas plats bland de småländska stensulpturerna kan man jämföra dem med t. ex. funtarna i Vetlanda¹, Hamneda² och Ljungby³, vilkas cuppafigurer utgöras av djur, som ha svansen upplift öfver ryggen, några med tungan hängande ut ur munnen. På de två sistnämnda funtarna befinna sig djuren i språng, varigenom de påminna om det å sten C, pl. VII: 1, avbildade. Dylika fabeldjursfuntar ha även förekommit i Varend.⁴ Det huvud- och fotlösa djuret på den runristade stenens mellanfält har också släktingar bland funtarnas figurskulpturer. Det är emellertid ofullbordat och kan ej läggas till grund för en säker jämförelse. Genom den sträckta halsen har det en viss likhet med de hjortliknande djur, som äro ganska vanliga bland funtarnas figurskulpturer.⁵ Små växtdekorationer sådana som kunna iakttagas i nedre högra hörnet på den runristade stenen, äro ej främmande för fabeldjursfuntarna.

Utom dessa djur- och växtornament finnas även geometriska dekorationsselement på Skatelövsstenarna, t. ex. sicksackbandet, som förekommer på *A* och *D*. Sicksackbandet är ett karaktistikum för vissa småländska fabeldjursfuntar.⁶ Slutligen må även det schackspelsmotiv påpekas, vilket finnes på stenarna *B* och *D*. Det originella sätt, varpå mönsterhuggningen utförts på den förstnämnda genom lätt försänkning av varannan ruta, kan iakttagas även på några kvadrar i Rydaholms kyrka, där en schackbrädesrutad sten också sitter i tornportalen.⁷ Det kan förtjäna påpekas, att en liknande sten sitter i ena hörnet av gamla kyrkan i Vederslöv. Dekorationen utgöres där av ett fabeldjur och ett ornament av romber, vilket utförts enligt denna metod.⁸ I Lunds domkyrka finnas prov på samma mönsterhuggningsteknik.⁹

Allt som allt giva Skatelövsstenarnas dekorationer intryck av att vara efterbildningar av dekoren på småländska romanska dopfuntar. De ursprungliga Bestiariusarbetena ha enl. Roosval tillkommit under perioden 1180—1215.¹⁰ Blomqvist daterar Bestiariusarbetena, med den inskränkta omfattning han ger denna grupp, till 1100-talets sista tredjedel.¹¹ Fabeldjursfuntar ha emellertid tillverkats efter denna tid.

7. Enet. Skatelövs sn. Allbo hd.

Pl. VII: 2, VIII: 1, Fig. 4, 5.

Litteratur: Ekebohm: Kartor i »Ritningar öfver Småland» (Fm 53); Peter Rudebeck: teckning i Handlingar rörande Dahlbergs Svecia (M. 12: 4); B. 1002; Sjöborg: Samlingar I s. 113, pl. 16—17, III s. 129; L. 1269; Wieselgren: Ny Smål. Beskr. II s. 786; Vistrand: teckning i A. T. A. och i N. Sm. Ark. den 12.8.1879, Reseberättelse år 1881 med utdrag ur läsning av Stephens i V. H. A. A:s Ark.; Ihrfors: Smolandia sacra III s. 301; i A. T. A. en anonym teckning.

Stenen står öster om landsvägen, den s. k. Holländarevägen, vid lägenheten Enet ungefär mitt emellan Sjöby och Nygård. Runt omkring utbreder sig här på västra sidan av Skatelövs-

¹ Blomqvist a. a. pl. XX.

² Roosval: Die Steinmeister Gotlands s. 139, Blomqvist a. a. s. 107.

³ Blomqvist l. c.

⁴ Blomqvist a. a. s. 23.

⁵ Se t. ex. bild hos Roosval: Die Steinmeister Gotlands Taf. XXVII: 1.

⁶ Blomqvist a. a. s. 9, planscherne I—X passim.

⁷ a. a. s. 131 fig. 88.

⁸ Avbildad i B. 1003.

⁹ Rydbeck: Lunds domkyrkas byggnadshistoria s. 61 fig. 41.

¹⁰ Die Steinmeister Gotlands s. 142 ff.

¹¹ a. a. s. 90.

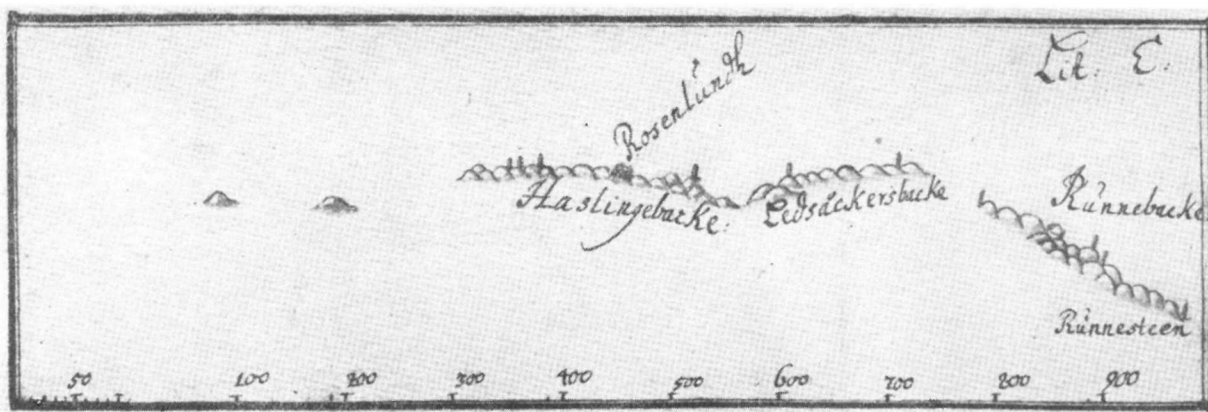

Fig. 4. Sm. 7. Gravfältet vid Sjöby. Karta av Ekebohm i Ritningar öfver Småland (Fm 53).

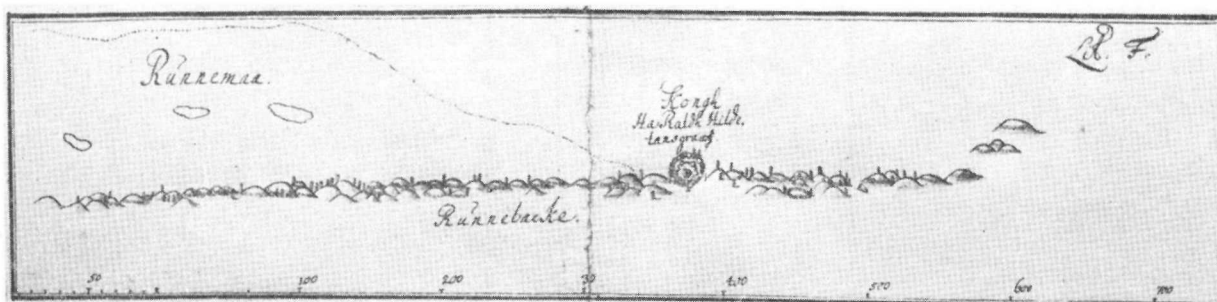

Fig. 5. Sm. 7. Gravfältet vid Sjöby. Karta av Ekebohm i Ritningar öfver Småland (Fm 53).

fjorden, som sjön Åsnens norra del kallas, ett stort gravfält. Det sträcker sig mellan Skatelövs kyrka och Torp, företrädesvis på Sjöby och Nygårds ägor. Längs genom gravfältet på krönet av en låg rullstensås går Holländarevägen. Fältet består förutom av runstenen av högar, resta stenar till närmare ett 100-tal (inberäknat de fallna) och stensättningar av olika form.¹ Runstenen står med inskriftytan vänd mot norr vid foten av en kulle, som enl. Sjöborg är en gravhög.² »I söder reser sig en vacker ätthög», säger Sjöborg a. a. I s. 113 f., »vid dess fot ser man en runsten». På Ekebohms karta över denna trakt (fig. 4) är runstenen också avbildad stående, som nu, vid foten av en hög. En annan karta (fig. 5) omfattar en större del av samma gravfält.³ Jämför Sjöborg a. a. pl. 17, fig. 51, och s. 113.

Stenen är 210 cm. hög, 80 cm. bred på bredaste stället strax ovanför basen, starkt avsmalnande mot toppen, som är spetsig. Den ristade ytan är 180 cm. hög. Stenens tjocklek varierar och uppgår på en del ställen till 40 cm. Runornas höjd växlar mellan 9 och 11 cm. De äro ore-gelbundna i formen, och överhuvud vittnar inskriften, även genom sin formulering, om bristande skicklighet hos ristaren. Tunelds påstående, att inskriften är oläslig⁴, jävas av den ungefär sam-tidiga teckningen hos Sjöborg, där runorna, fränsett en del smärre detaljer, överensstämmer med

¹ Kjellmark: Kronob. läns forn. s. 86.

² Dr. Knut Kjellmark har muntligen meddelat mig, att han ej funnit något, som stöder antagandet, att den ifråga-varande högen är en gravhög, men att den kan ha varit det.

³ Dessa teckningar utgöra jämte andra, däribland den å fig. 1 ovan återgivna, underlaget för den stora kartan över Bråvalla hed och andra planscher i Dahlbergs Suecia.

⁴ Geografi III: 2 s. 740.

den läsning, som kan erhållas i våra dagar. Invånarna på orten visste berätta, att runorna för några år sedan skulle ha »rengjorts» med mejslar och blivit ifyllda med stenkolstjära. Runorna ha emellertid, med undantag av ett par mindre väsentliga avvikelser, samma utseende nu som på teckningen i Bautil. Mitt på inskriftsytan ovanför sista ordet är ett litet likarmat kors av enkla streck inhugget. Inskriften lyder:

peripr · ak · þunaki : satu · eftr · rumar · kuþ · ialbi · kupat · as

Före 1 **p** synas några med runans huvudstav parallella fåror, av vilka möjligen någon kan vara förbindelsestrecket mellan de ramlinjer, som omgiva inskriften. **p**:s huvudstav är ej lika tydlig som bistaven. Mellan stavarna synes en punkt, ej huggen. Nr 2 är **e**. Nedanför punkten är ett tvärstreck, som liknar en **a**-bistav, men det är en naturlig avsats. Wieselgrens och L:s läsning **u** har inget stöd i de ristade fårorna på stenen. Nr 3 **r** uppfattar Peter Rudebeck som **u**, emedan bistavens inbuktning är mycket svag. Den är dock tydlig, även om den är tydligare på andra **r** i inskriften. 4 är **i**. Till höger om **i** går en annan ganska tydlig fåra, vilken dock är oregelbunden och ej kan vara någon **u**-bistav, som den eljest liknar. 7—8 **ak** äro enl. Wieselgren **uk**; 7 är emellertid ett tydligt **a**. 9—14 äro **þunaki**. På 11 **n** går bistaven ej över på högra sidan, knappast heller på 12 **a**. 19 är **e**. Så har också B. läst, men de flesta andra ha **i**. Stingningen kan tydligt kännas. 23 **r** har av Vistrand fattats som **k**, men runan är ett **r** av den breda, öppna typ som brukas överallt i denna inskrift. Bistavens nedre del synes också; den stöter tillsammans med huvudstaven i nästa runa **u** ett stycke ovanför dennas bas. 25 **m** är delvis ganska otydligt, i synnerhet den vänstra bistaven, men svaga spår synas även av den, och läsningen **m** är fullt säker. 28 **k** är enligt Rudebeck **g**, tydligen felläsning. 32 **a** ansåg Stephens vara **e**, men runan är otvivelaktigt **a**. På 33 **l** når ej bistaven in till huvudstaven utan går ned som ett kort streck från övre marglinjen ett stycke till höger om huvudstaven. 36 **k** fattades av Rudebeck som **g**, utan starkare skäl synes det. 37 **u** läses i B. och av Wieselgren som **y**. Några ojämnheter och punkter finnas visserligen på den yta, som begränsas av **u**:s huvudstav och bistav, däribland ett rakt streck parallellt med huvudstaven, men de bära ganska tydligt karaktären av naturliga fördjupningar. Ingen punkt kan upptäckas mellan 36—38 **kuþ** och 39—40 **at**. Den kan ha huggits men sedan sammanfallit med vänstra spetsen av 39 **a**:s bistav. För övrigt saknas ej skiljetecken mellan orden. Bistavarna på 40 **t** äro fristående i förhållande till huvudstaven alldeles som 33 **l**:s bistav är.

Det första namnet 1—6 **peripr** är beträffande sin förled svårt att förena med något känt svenskt namn. Ett namnelement *per* svarande mot det urnord. *pewar* finnas spår av på västnord. område som efterled men är östnord. svårt att påvisa.¹ Det är väl detta förhållande, som föranlett Wieselgren och Liljegren att här vilja se **puripr**, *þúríðr*, som på västnord. område är ett ofta förekommande kvinnonamn. Det antages hava funnits i Danmark.² Det är emellertid lika troligt, att 1 **p** tillkommit genom inflytande från 5 eller 9 **p** och att här i stället skulle ha stått **keripr**, som kan vara det i senare språkskeden förekommande kvinnonamnet fda *Gæryth* Erslev: Rep. nr. 3072 år 1375, *Gæræth* Erslev: Rep. nr. 2103 år 1347 (fyn. *Geirríðr*) eller troligare, då de flesta runstenar rests av män, ett rsv. mask. *Gærríðr* < **Gæir-fríðr* som vi känna genom *Gæridh Joanson* DS. ns. nr. 1954 år 1414 (Östergötland).

7—8 **ak** »och». Samma form förekommer på Sm. 35 Replösa och har antagits svara mot ett uttal *ak*.³ Bugge antager, att **a** i **ak** är beteckning för *å*-ljud.⁴ Skrivningen **ak** är sällsynt.

¹ Wessén: Namnstudier s. 49.

² Aarbøger f. nord. Oldk. 1917 s. 217 f.

³ Kock i Ark. f. nord. fil. X s. 320 noten, Noreen: Aschw. § 91: 3, Pipping: Om runinskrifterna på de nyfunna Ardrestenarna s. 17.

⁴ Forsaringen ss. 11, 20, Runverser s. 119.

Den kan bero på inflytande från **a** i **auk**. På Öland finnes inget exempel bland 30 belägg för olika former av »och», i Östergötlands runinskrifter finnas 60 **auk**, 19 **uk** och 3 **ak** (i samma inskrift), 1 **nk**, 1 **ik**.

9—14 **punaki** låter sig ej förena med något känt namn. Det kan möjligen förstås som en sammansättning av adjektivet *punnr* och mansnamnet *Áki. thunder* i betydelsen »mager, svag, obetydlig, ringa» finnes i fsv., t. ex. »han (*Alexander*) är badhe litin ok thunder Konung Alexander 1924¹, och på västnordiskt område finnas många exempel. I Flatöboken förekommer en diktad person *porkell punni*. En landnamsman heter *Helgi hinn magri* och kallas även *Magr-Helgi*. Andra personer med samma binamn äro *Ión magri* och *pórðr magri*.² Ofta framhålls den motsatta kroppsliga egenskapen i binamnen, t. ex. *Digr-Helgi*, *Digr-Ketill*.³ *Áki* är ett sydsåkandinsk-götiskt namn. I Norge visar det sig ganska sent och bäres ofta av präster, som kunna misstänkas vara utlänningar. Ett *Akatorp* finnes i Småland, DS. 2882 år 1331, nu *Åkarp* i Rogberga sn. *Áki* sammanställs vanligen med fhty. *Anihho*.³

punaki kan även återge ett *punn-nakki*, äldre *-hnakki*, d. v. s. »Smalnacke». En ovanligt beskaffad kroppsdel ger ofta anledning till binamn, t. ex. fsv. *Nakke*, *Krokhand*, *Langaben*, *Langanesa*, *Blafot*, *Korttume*.⁴ Ett binamn antager lätt karaktären av vanligt dopnamn.⁵

15—18 **satu** åtföljes ej av något objekt. Liknande exempel förekomma i andra inskrifter, t. ex. Ög. 184, Sö. 124, 145, L. 155, L. 159 (Sv. Rr. s. 115) jfr D. R. I: 1 s. LXXXI!

19—22 **eftr** utan **i** mellan **t** och **r**. Se s. 19 not 3!

23—27 **rumar** ack. av ett till västnord. *Hróðmarr* svarande namn, som även föreligger på Öl. 18, **rupmar**, och ingår i det skånska ortnamnet *Rutmarlöf*, *Ruthmerlef* 1346, nu *Remmarlöv*.⁶ Ang. förleden *Hróð-* se s. 29. Efterleden är ej ovanlig i fsv. t. ex. **purmar** Sm. 33, **sihmar** L. 454 (Sv. Rr. s. 110). **kuþmar** L. 534 m. fl. i runinskrifter, *Folkmar*, *Gudhmar*, *Ingemar*, *Sighmar* m. fl. i senare fsv. källor.

31—35 **ialbi** och 41—42 **as** (= *hans*) utan **h**. *h*-bortfallet framför konsonantiskt *i* börjar ej förrän under msv. tid⁷, i rsv. är **ialbi** lika anmärkningsvärt som **as**. På ett område i Uppland är utelämnandet av **h** i uddljud, t. ex. **uk** i stället för **huk**, jämte andra oregelbundenheter i bruket av **h**-runan mycket vanligt och anses stå i samband med det *h*-bortfall i början av ord, som ännu kan iakttagas i vissa trakter i Uppland.⁸ När man finner enstaka dylika stavningar i runinskrifter i Småland, kan det bero på tillfällig och individuell otydlighet i artikulationen och därav följande bristfällig ljudanalys hos ristarna.⁹ I Smålandslagen finnes inget *h*-bortfall.¹⁰ I Östergötlands runinskrifter finnes 1 **ialbi** mot 21 exempel med bevarat **h** och 2 exempel på *hann* och *hon* utan **h** mot 22 med bevarat.¹¹ Runristarna över hela Norden liksom den följande tidens skrivare tyckas ha haft en viss svårighet att använda *h*-tecknet rätt.¹² Om **h**-runan se vidare s. 132.

39—40 **at**. På Sm. 19 Stojby och Sm. 31 Toftaholm stavas samma ord **aut**, *qnd*, den i detta kasus ljudlagsenliga formen, som ersättes av *and*. Även **at** kan vara skrivning för ett *qnd*.

¹ Sw.

² Lind: Bin.

³ Lind: Dopn., Lgr.-Brate, Noreen: Aschw. § 249: 1, Bugge i Runverser s. 42 not 5, D. R. IV: 2 s. XXXVII, Brøndum Nielsen: Gdansk II s. 56, Hellquist: Sv. etym. ordb.

⁴ Hellquist i Xen. Lid. s. 100; ang. binamn i allmänhet i de nord. språken se Björkman: Nord. Pers. s. 187, Wesén a. a. s. 67.

⁵ Eyrbyggja saga, Altnord. Sagabibl. 6 s. 29.

⁶ Falkman s. 142.

⁷ Noreen: Aschw. § 312: 3.

⁸ v. Friesen i Uppland, Skildring av land och folk II s. 496.

⁹ v. Friesen i N. Sm. Medd. I s. 18, jfr D. R. vol. I s. LXII!

¹⁰ Björkman: Smålandslagens ljudlära ss. 36 och 54 ff.

¹¹ Se vidare Ög. Inl. s. XXV!

¹² D. R. vol. I s. LXII, Ög. Inl. s. XXV, Nbg s. 163.

I inskriftens avslutning **kup·ialbi·kup at·as** föreligger en kontamination av de båda formuleringarna *Guð hiálpi* . . . och *Hiálpi Guð*

Transskription:

[G]eirróðr ([G]eirríðr ~ þ[ú]ríðr) ok *Punn-Áki, (~ *Punn-hnakk) settu <stein> eptir Hróðmar.
Guð hiálpi «Guð» endu hans!

Översättning:

Gerid och Tunn-Åke (~ Tunnacke) satte <stenen> efter Romar.
Gud hjälpe «Gud» hans ande!

8. Rävagården. Dänningelanda by och sn. Kinnevalds hd.

Pl. VIII: 2.

Litteratur: Peringskiöld: Mon. VIII; B. 1005; L. 1274; Ihrfors: Smol. sacra III s. 302.

Stenen står på ett gärde, som hör till Rävagården och ligger söder om denna i Dänningelanda kyrkby strax intill den gamla kyrkogården¹, helt säkert den ursprungliga platsen. Enl. Peringskiöld: Mon. VIII står stenen »ut med vägen på gärdet», och gårdens ägare berättade, att det vägsål, som nu ligger 50 m. sv. om stenen och i vilket vägar från Kalvsvik och Tävelsås löpa samman, förut varit beläget uppe vid stenen. Vid det nuvarande vägskalet finnas rester av ett gravfält, och på östra och sydöstra sidan om gamla kyrkogården liksom i sluttningen nordväst därom synas också gravhögar.² Det är ej säkert, att stenen har något samband med dessa gravfält. Väggkorset, där den stått, är också en naturlig plats för en runsten.

Inskriften är vänd mot norr. Stenen är 130 cm. hög, 105 cm. bred vid basen, 40 cm. vid toppen, 60 cm. tjock. Dess topp är avslagen, varigenom ett parti av inskriften gått förlorat, och i samma skick befann den sig, redan då B:s teckning utfördes.

Inskriften är till större delen mycket otydlig. Den lyder (inom [] stå runor, som återgivits efter B.):

[i—l]pki[r]·auk·rop[ein·l s]te[in]·e[ft]ir·hipin·sun·sin·

Det första synliga är övre hälften av en huvudstav; av runorna 2—3 äro huvudstavarna så gott som fullständigt bevarade. Inga bistavar kunna nu spåras till dessa runor. Till höger om nr 2 synes ett streck, som går från den nedre ramlinjen i en båge upp mot mitten av huvudstaven (se B.!), från vilken det skiljes av en hög vall. Det är ovisst, om detta streck är hugget. B. har läst nr 3 som l, men jag kan ej finna någon l-bistav. De följande runorna äro enl. B. **pkir**. Av dessa är 4 **p** fullt synligt, den första säkra runan. Av 5 **k** är övre hälften kvar. Mellan huvudstaven och bistaven äro ojämnheter i stenens yta, men om där varit någon stingning kan ej avgöras. Nr 6 är en huvudstav. Mellan denna och skiljetecknet framför 8 **a**, där det enl. B. stått ett **r**, kan inget ses nu. Av teckningen i B. och av det som nu finnes kvar på stenen framgår alltså, att det första namnet i inskriften slutat på **kir** och att sista runan i namnets första led varit ett **p**, före vilket troligen tre runor gått. Bland de fsv. namnen finnas t. ex. **fripgaia** L. 1742 samt Säve: Gutn. urkunder s. 45, **hrupkaia** Sö. 173, **piupkir** v. Friesen: Uppl. runst. s. 36 och i senare fsv. *Frogerus* latinisering av *Frodhger*.³ Här kan ha stått **piupkir**. Den l-bistav, som B. sett på runan närmast före 4 **p**, kan ha varit längre och utgjort början till en u-bistav. På 8 **a**, som

¹ Kyrkan är riven, sedan Vederslöv och Dänningelanda 1879 byggt gemensam kyrka i den förra församlingen.

² Meddelat av doktor K. Kjellmark.

³ Lgr.-Brate.